

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертаційну роботу ХАРЧЕНКА Михайла Володимировича
«Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії
та культуротворчі функції»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
зі спеціальності 034 Культурологія

Обґрунтованість вибору теми дослідження. Дисертаційна робота М. В. Харченка присвячена осмисленню музичних подій як специфічного соціокультурного явища, що зазнало глибокої трансформації в надзвичайно насичений і болісний для українського суспільства період – 2020–2025 роки. Актуальність обраної теми дослідження визначається передусім тим унікальним поєднанням суспільних викликів, яке випало на цей час: глобальна пандемія COVID-19, що докорінно змінила практики публічної культурної комунікації; стрімка цифровізація, що переформатувала інфраструктуру культурного виробництва і споживання; та повномасштабне збройне вторгнення в Україну, що надало культурним практикам принципово нового екзистенційного та суспільно-мобілізаційного виміру.

Важливо підкреслити, що обґрунтованість теми не вичерпується її злободенністю. Здобувач переконливо демонструє наявність реальної наукової прогалини: попри наявність окремих досліджень фестивального руху, концертної діяльності, цифровізації музичної індустрії та режисури окремих жанрів, українська гуманітаристика досі не мала комплексного культурологічного дослідження, у якому музична подія розглядалась би як цілісний соціокультурний феномен в умовах одночасного впливу кількох системних криз. Ця прогалина є не лише академічною, а й практично значущою: без розуміння механізмів трансформації музичних подій неможливо формувати адекватну культурну політику в поствоєнний та відновлювальний період.

Тема дослідження органічно вписується в сучасний міжнародний науковий дискурс, де проблематика культурної резильєнтності, перформативних практик у кризових суспільствах та символічного виробництва ідентичності набуває дедалі більшої ваги. Водночас вона є виразно оригінальною, оскільки спирається на специфічний і безпрецедентний досвід України – досвід, якому немає аналогів у світовій культурологічній літературі. Таким чином, вибір теми є науково відповідальним кроком, що відповідає актуальним потребам як української культурології, так і ширшого міжнародного наукового контексту.

Новизна одержаних наукових результатів дослідження, повнота їх викладення у публікаціях здобувача. Наукова новизна отриманих у дисертації М. В. Харченка результатів є багатопланою і реалізується на кількох взаємопов'язаних рівнях – концептуальному, методологічному та емпірично-аналітичному.

На концептуальному рівні здобувач уперше в українській культурології пропонує розглядати музичну подію як цілісний багатофункціональний соціокультурний феномен, що в умовах множинних криз набуває принципово нового онтологічного статусу. Перехід від «простору споживання мистецтва» до «простору продукування смислів» – це не метафора, а операційна концептуальна матриця, що дозволяє по-новому інтерпретувати сутність сучасної музичної подієвості. Таке переосмислення є самостійним теоретичним внеском, що виходить за межі суто прикладної культурології.

Значною новизною відзначається систематизація режисерських стратегій організації музичних подій у кризових умовах. Здобувач виокремлює і концептуально обґрунтовує низку стратегій – «режисуру присутності», концептуальне переосмислення простору як смислотворчого чинника, гібридну режисуру, режисуру безпеки, поліцентричності, «продовженого досвіду» та меморіальну режисуру, – кожна з яких є відповіддю на конкретний виклик досліджуваного періоду. Важливо, що ці стратегії не є механічно зібраним переліком. Автор демонструє їх внутрішню логіку, послідовність виникнення та взаємообумовленість, що надає систематизації характеру наукової концепції.

Не менш вагомим є внесок дисертанта у розроблення теорії культуротворчих функцій музичних подій. Виявлення та характеристика семи взаємопов'язаних функцій – ідентифікаційної, комунікативної, відновлювальної, меморіальної, мобілізаційної, культурної дипломатії та освітньо-трансляційної – є самостійним теоретичним результатом. Особливо цінним є акцент на їх синхронній реалізації в межах одного часопростору, що дає змогу розглядати музичну подію як унікальний механізм символічного виробництва, де різні соціокультурні функції не тільки співіснують, а взаємно посилюють одна одну. Цей висновок має значний евристичний потенціал і може слугувати теоретичним підґрунтям для подальших досліджень у сфері культурної політики, перформативних практик та соціокультурної динаміки.

Окремого визнання заслуговує окреслення стратегічних напрямів трансформації музичної подієвості в поствоєнний період. Перехід до екосистемної моделі функціонування, інтеграція реабілітаційних практик у режисерський задум, застосування AI-інструментів для персоналізації глядацького досвіду та формування експортних моделей української музичної подієвості як глобального бренду «культури стійкості» – ці положення виходять за межі ретроспективного аналізу і містять виразний прогностичний вимір, що є ознакою наукової зрілості дослідження.

Щодо повноти викладення результатів у публікаціях: здобувач оприлюднив основні положення дисертації у 9 наукових працях, серед яких 3 статті у фахових виданнях України та 6 публікацій апробаційного характеру. Статті охоплюють ключові аспекти дисертації: музичні проекти в контексті діяльності Українського культурного фонду, музичний проект як складник фестивального руху та режисуру як культуротворчу практику. Апробаційні публікації забезпечують висвітлення окремих тематичних блоків роботи – від режисерських технологій у дитячих мюзиклах до культуротворчих функцій музичних подій у воєнний час. У цілому публікаційний масив є достатнім для підтвердження самостійності та наукової обґрунтованості одержаних результатів, хоча міжнародна репрезентація результатів у виданнях,

індексованих у провідних наукометричних базах, могла б додатково підсилити вагомість здобутків дисертанта.

Обґрунтованість отриманих результатів – наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення дисертації вирізняються послідовною внутрішньою логікою та надійним емпіричним підґрунтям. Здобувач вибудовує дослідження за принципом поступового поглиблення аналізу: від теоретичного осмислення сутності музичної події та методологічного самовизначення (перший розділ) – до детального аналізу конкретних форм і форматів музичних подій у контексті трансформаційних викликів (другий розділ) – і, зрештою, до синтетичного осмислення режисерських стратегій та культуротворчих функцій (третій розділ). Така архітектоніка дисертації забезпечує цілісність і завершеність дослідження та дозволяє верифікувати теоретичні положення на матеріалі конкретних культурних практик.

Особливої уваги заслуговує використана здобувачем джерельна база, яка поєднує нормативно-правові документи, матеріали державних інституцій (зокрема Українського культурного фонду), офіційні ресурси фестивалів і концертних організацій, аналітичні звіти, медійні публікації та інтерв'ю з організаторами, режисерами й артистами, а також цифрові архіви подій. Таке поєднання інституційного, організаційного, медійного та перформативного вимірів свідчить про ретельність наукового пошуку і забезпечує достатньо широку емпіричну базу для обґрунтованих узагальнень.

У першому розділі здобувач здійснює скрупульозний огляд стану наукового розроблення проблеми, чітко окреслюючи межі наявного знання та фіксує реальну наукову прогалину. Аналіз свідчить, що попередні дослідження (О. Комарніцька, Л. Обух, І. Бермес, С. Виткалов, Д. Зубенко, К. Ковтун, І. Пархоменко, А. Фурдичко, С. Садовенко та ін.) висвітлюють окремі аспекти музичного життя, проте не охоплюють музичну подію як комплексне соціокультурне явище в умовах одночасного впливу кількох системних криз. Цей огляд є не формальною вимогою до структури дисертації, а реальним науковим обґрунтуванням необхідності пропонованого дослідження.

Другий розділ вирізняється значним масштабом залученого фактографічного матеріалу та аналітичною точністю. Розгляд еволюції фестивального руху – від докризової моделі масового «дозвілльєвого видовища» до формату «ціннісного маніфесту» і «соціальної інституції» – спирається на конкретні кейси: Atlas Weekend, «Бандерштат», Faine Misto, «Підкамінь», «Червона рута», Leopold Jazz Fest та інші. Переконливим є виокремлення чотирьох поведінкових сценаріїв воєнного часу: етичного призупинення, символічної адаптації, функціональної трансформації та безпекової реновації. Аналіз концертної діяльності демонструє розуміння того, яким чином пошук нових локацій (метро, бомбосховища, нетрадиційні простори) еволюціонував від експерименту до умови виживання культури. Особливо вдалим є розділ про цифрові та гібридні формати, де автор пропонує розгорнуту типологію рівнів цифрового залучення аудиторії: від livestream-трансляцій до імерсивних VR/AR-середовищ і гібридних подій у фізичному та цифровому вимірах одночасно.

Третій розділ є концептуально найбільш насиченим. Систематизація режисерських стратегій здійснена з опорою на репрезентативні приклади: проєкт EVE8, вертикальний концерт Green Grey, автоконцерти «Без Обмежень», перформанс «ДахаБраха» на рухомій баржі, шоу «Ритм», державне свято 30-річчя Незалежності, Atlas United із Shelter Stage, голографічні виступи «Скрябіна», фестиваль Strichka–2025 та інші. Кожна стратегія розкривається через механізм дії, художню функцію та соціокультурний ефект. Так само переконливо обґрунтовані культуротворчі функції: кожна з семи функцій ілюструється конкретними подіями та описом механізму реалізації, що забезпечує верифікованість теоретичних висновків.

Висновки дисертації є логічним підсумком проведеного дослідження, відзначаються концептуальною чіткістю і не містять положень, що виходять за межі доведеного в основному тексті.

Наявність теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Методологічний апарат дисертації М. В. Харченка є однією з її беззаперечних сильних сторін. Здобувач не обмежується декларативним переліком методів, а вибудовує інтегративну методологічну матрицю, де кожен підхід виконує чітко визначену аналітичну функцію і перебуває у продуктивному діалозі з іншими складниками методологічного комплексу.

Рамкову функцію в дослідженні виконує культурологічний підхід, що дає змогу розглядати музичну подію як актуалізовану культурну практику, елемент символічного виробництва та чинник суспільних трансформацій. Саме він задає загальний вектор інтерпретації та визначає масштаб узагальнень. Водночас здобувач цілком справедливо усвідомлює обмеженість будь-якого монодисциплінарного підходу до такого складного і динамічного об'єкта, яким є музична подія в умовах множинних криз, і тому послідовно залучає додаткові дослідницькі оптики.

Подієво-перформативний підхід дозволяє перемістити фокус з результату на процес: музична подія осмислюється як динамічна ситуація взаємодії наживо між виконавцями, режисерами, простором і аудиторією, де смисли не транслюються у готовому вигляді, а конструюються «тут і зараз» у спільному перформативному акті. Це методологічне рішення є особливо доречним у контексті дослідження режисерських стратегій, оскільки дозволяє аналізувати режисуру як практику смислотворення.

Семіотичний підхід надає інструментарій для аналізу музичної події як багатовимірної знакової системи, що утворює когерентний культурний текст. Завдяки йому здобувач може розкривати культурні коди, що транслюються через просторове вирішення події, її драматургічну структуру, виконавський склад, символічні жести та медійний супровід. Особливо продуктивним є поєднання семіотичного підходу з герменевтичним методом, що дозволяє фіксувати наявність знаків та інтерпретувати їх значення у конкретному соціокультурному контексті.

Соціологічний підхід, що спирається на теорію полів П. Бурдьє та концепцію символічної влади, розкриває механізми культурного виробництва і роль різних агентів – організаторів, виконавців, інституцій, держави, аудиторії – у формуванні музичної події як соціального факту. Цей вимір є особливо важливим для розуміння трансформацій фестивального руху та концертної

діяльності в умовах, коли музична подія перебирає на себе функції, традиційно властиві іншим соціальним інститутам.

Комунікативний і медіадискурсивний підходи, у свою чергу, дозволяють осмислювати музичну подію в координатах сучасної цифрової культури: аналізувати процеси трансляції смислів через різні медійні платформи, досліджувати конвергенцію традиційних і цифрових форматів, розглядати livestream-трансляції, VR-середовища та гібридні події як самостійні культурні феномени з власною логікою організації глядацького досвіду.

На рівні конкретних методів дисертація демонструє методологічно виважене поєднання системного аналізу, історико-культурологічного, типологічного та компаративного методів. Особливої уваги заслуговує метод case study, який здобувач застосовує як повноцінний дослідницький інструмент, що забезпечує емпіричне підґрунтя для теоретичних узагальнень. Детальний аналіз репрезентативних кейсів – Atlas Festival, «Бандерштат», Faine Misto, KharkivMusicFest, виступи Kalush Orchestra на «Євробаченні», голографічні концерти «Скрябіна» та інших – дозволяє верифікувати теоретичні положення на матеріалі конкретних культурних практик і надає висновкам доказової переконливості.

Важливою методологічною заслугою здобувача є й те, що запропонована інтегративна матриця являє собою органічний методологічний синтез, адаптований до специфіки об'єкта дослідження та умов його функціонування. Здобувач переконливо обґрунтовує необхідність саме такого міждисциплінарного інструментарію для адекватного аналізу музичних подій в умовах нестабільності, де жоден монодисциплінарний підхід не здатен охопити всю багатовимірність явища.

Варто відзначити теоретичну ерудованість здобувача. Дисертація спирається на значний масив наукової літератури – 411 позицій, що охоплює українські та зарубіжні джерела з культурології, соціології культури, перформативних студій, медіатеорії та музикознавства. Це свідчить про широкий науковий світогляд автора та його здатність до продуктивного діалогу з різними дослідницькими традиціями.

Практичне значення результатів дослідження М. В. Харченка є багатовекторним і реалізується одночасно у кількох сферах – науковій, освітній, культурно-мистецькій та суспільно-управлінській.

У науковій площині результати дослідження суттєво розширюють проблематику української культурології, вводячи до наукового обігу нові концептуальні інструменти, а саме: систему режисерських стратегій організації музичних подій у кризових умовах, модель взаємопов'язаних культуротворчих функцій музичної події та концепцію режисури як соціокультурної практики. Ці інструменти мають трансдисциплінарний потенціал і можуть бути застосовані не лише в культурологічних дослідженнях, а й у суміжних галузях – соціології культури, перформативних студіях, медіадослідженнях, мистецтвознавстві. Особливо цінним для подальших наукових розвідок є розроблена методологічна матриця, адаптована до аналізу культурних практик в умовах множинних криз, – вона може бути перенесена на інші типи культурних подій і практик, що зазнали подібних трансформацій.

У сфері вищої освіти результати дисертації відкривають широкі можливості для впровадження в навчальний процес. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці та викладанні навчальних курсів з культурології, теорії та практики культурного менеджменту, режисури масових заходів, продюсування в галузі культури та музичної індустрії. Детально опрацьований кейс-матеріал. Понад кілька десятків конкретних музичних подій, проаналізованих із різних методологічних позицій, є цінним дидактичним ресурсом, що забезпечує зв'язок між теоретичними положеннями і реальними культурними практиками. Okремо варто відзначити можливість використання результатів дослідження при написанні підручників і навчальних посібників із менеджменту соціокультурної діяльності – галузі, де відчувається гостра нестача актуальних національних навчальних матеріалів, що враховують досвід функціонування культури в кризових умовах.

Для практикуючих фахівців у сфері культури – режисерів, продюсерів, менеджерів культурних проєктів, організаторів фестивалів і концертів – дисертація пропонує систематизований аналітичний інструментарій, що може безпосередньо застосовуватися при розробці концепцій і сценаріїв музичних подій. Виокремлені режисерські стратегії є не абстрактними теоретичними конструктами, а практично орієнтованими моделями, що пройшли апробацію в реальних умовах і довели свою ефективність. Особливо актуальними для практиків є положення щодо інтеграції безпекових протоколів у художню структуру події, організації гібридних форматів та розбудови цифрових екосистем тривалої взаємодії з аудиторією.

На рівні державної культурної політики результати дослідження мають стратегічне значення. Концептуальне обґрунтування культуротворчих функцій музичних подій, зокрема їх потенціалу в сфері національної ідентифікації, психологічної реабілітації суспільства, мобілізації ресурсів та культурної дипломатії, може слугувати науковим підґрунтям для формування цільових програм підтримки музичної культури в поствоєнний та відновлювальний період. Особливо цінними є положення щодо розбудови експортних моделей української музичної подієвості як глобального бренду «культури стійкості»: вони відповідають стратегічним завданням культурної дипломатії та євроінтеграційному курсу України і можуть слугувати основою відповідних програмних документів. Практичні рекомендації щодо впровадження інклюзивних та реабілітаційних практик у режисуру музичних подій є своєчасними і суспільно необхідними в контексті реінтеграції ветеранів та осіб із травматичним досвідом війни.

Таким чином, практичне значення дисертації виходить далеко за межі суто академічного внеску і стосується реальних потреб українського суспільства в складний і відповідальний момент його розвитку.

Відсутність порушень принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота М. В. Харченка виконана з дотриманням основних принципів академічної доброчесності. Усі залучені наукові джерела – монографії, статті, матеріали конференцій, аналітичні звіти, електронні ресурси – належним чином ідентифіковані та оформлені відповідно до чинних вимог. Список використаних джерел налічує 411 позицій і свідчить про ґрунтовне опрацювання наукової літератури з проблематики дослідження. Посилання на

першоджерела є коректними, запозичення – чітко відмежованими від авторських положень. Ідеї та концепції інших дослідників використовуються виключно як теоретичне підґрунтя для розвитку власної аргументації, а не підміняють її.

Здобувач послідовно розмежовує власні наукові результати та здобутки попередників, фіксує реальну наукову прогалину і чітко окреслює межі свого наукового внеску. Положення наукової новизни сформульовані конкретно і верифіковано – вони підкріплені аналізом емпіричного матеріалу в основному тексті дисертації та відповідають змісту опублікованих наукових праць. Особистий внесок здобувача є беззаперечним: усі публікації за темою дисертації є одноосібними, що виключає будь-які питання щодо розподілу авторства.

Результати дослідження пройшли належну апробацію на шести міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях упродовж 2021–2026 років, що є свідченням відкритості наукової позиції здобувача та готовності до фахової дискусії. Перевірка дисертації на наявність текстових запозичень не виявила порушень норм академічної доброчесності. Таким чином, робота відповідає етичним стандартам наукової діяльності, встановленим чинним законодавством України та нормативними документами у сфері вищої освіти.

Зауваження та дискусійні положення. Попри загальну високу оцінку роботи, доцільно висловити такі зауваження:

1. У дисертації поняття «музична подія» використовується надто широко – від фестивалів до VR-перформансів. Це створює ризик надмірного узагальнення та втрати чітких критеріїв категорії.
2. Автор активно використовує поняття «культуротворчий потенціал», однак недостатньо окреслює механізми його емпіричної верифікації.
3. Дисертація подекуди демонструє нормативно-позитивне трактування музичних подій як інструменту консолідації, тоді як конфліктні або маніпулятивні аспекти культурної подієвості залишаються менш розкритими.
4. Прогностичні положення щодо AI-керованої режисури та «нової тактильності» мають концептуальний характер і ще недостатньо підтверджені сучасною практикою української музичної індустрії.

Крім того, у дисертації переконливо обґрунтовано, що музичні події в Україні 2020–2025 років зазнали суттєвих трансформацій і набули нових культуротворчих функцій. Однак залишається недостатньо розкритим питання про механізми та індикатори культурного впливу цих подій: яким чином реалізація ідентифікаційної, меморіальної, мобілізаційної та інших функцій фактично змінює культурне середовище, і за якими ознаками можна фіксувати такий вплив?

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Харченка Михайла Володимировича «Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії та культуротворчі функції» є самостійною, концептуально цілісною та науково зрілою працею, що вирішує актуальне наукове завдання комплексного культурологічного осмислення музичних подій як специфічного соціокультурного явища в умовах безпрецедентного поєднання трансформаційних викликів 2020–2025 років.

Дисертація вирізняється чіткою внутрішньою логікою побудови: кожен із трьох розділів послідовно поглиблює аналіз об'єкта – від теоретико-

методологічного самовизначення через детальне дослідження конкретних форм і форматів музичних подій до синтетичного осмислення режисерських стратегій та культуротворчих функцій. Така архітектоніка забезпечує органічний зв'язок між усіма складниками дослідження і дозволяє сформулювати обґрунтовані та верифіковані висновки.

Дисертаційне дослідження М. В. Харченка є вагомим внеском у розвиток української культурології і являє собою унікальний науковий кейс, що не має аналогів у світовій гуманітаристиці. Дослідження культурних практик суспільства, яке одночасно переживає пандемію, цифрову революцію та збройну агресію, становить самостійну наукову цінність і створює підґрунтя для подальших порівняльних міжкультурних досліджень. Здобутий досвід аналізу адаптивного потенціалу музичної культури в екстремальних умовах є надбанням не лише національної, а й міжнародної гуманітарної науки.

Дисертаційна робота Харченка Михайла Володимировича «Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії та культуротворчі функції» виконана на належному науковому рівні, є цілісним і завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 034 «Культурологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Дисертаційна робота М. В. Харченка відповідає вимогам щодо оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019). Порухень академічної доброчесності не виявлено.

Здійснений аналіз дає підстави констатувати, що дисертація Харченка Михайла Володимировича «Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії та культуротворчі функції» відповідає спеціальності 034 Культурологія та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор М. В. Харченко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 Культурологія.

Офіційний опонент:

доктор культурології, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
заслужений діяч мистецтв України

Світлана САДОВЕНКО

